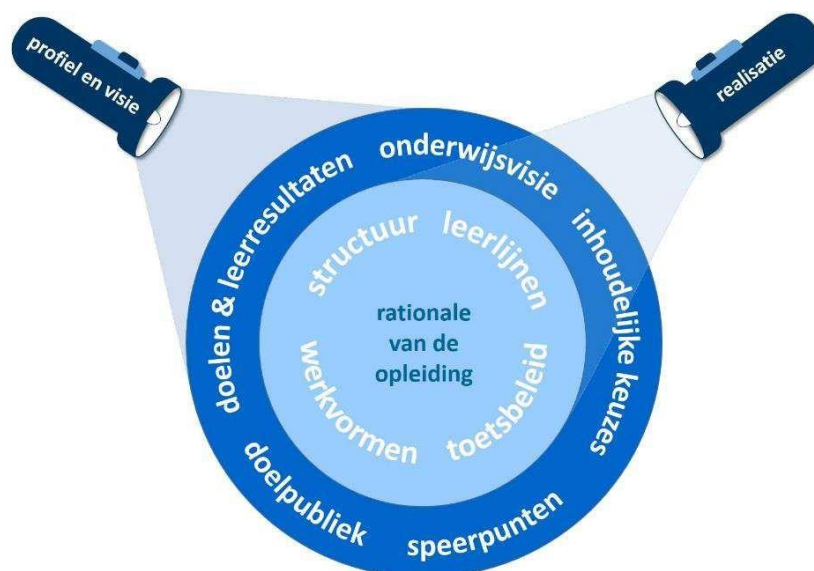

BLAUWDROUK

Bachelor en Master in de rechten
(Brussel, Kortrijk, Leuven)

Faculteit Rechtsgeleerdheid en
Criminologische Wetenschappen

JUNI 2023

Bronnen

- Zelfevaluatie-rapport Bachelor en Master in de Rechten, Leuven 2014.
- F. Hendrickx – B. Tilleman, 'Rechtsdenken en de rechtenopleiding: een Leuven's perspectief', in *Juristen over rechtsdenken*, Gent, 2015, p. 47-64.
- Visitatie-rapport opleidingen Rechten 2016.
- Visie op onderwijs- en campusprofilering, Proleto-werkgroep, goedgekeurd door de POC d.d. 26 juni 2012.
- 'Onderzoeksvaardigheden in de rechtenopleiding'. Eindrapport van het onderwijsproject (2013-2015) voor de ontwikkeling en de implementatie van een leerlijn onderzoeksvaardigheden in het gemeenschappelijk gedeelte (afstudeerrichting rechten) van de bachelor en de master in de rechten aan de KU Leuven, campus Kortrijk en campus Brussel.

Situering

Deze blauwdruk betreft volgende opleidingen:

- Bachelor in de rechten op campussen Leuven, Kortrijk (incl. het traject voor werkstudenten) en Brussel (eentalig en tweetalig traject);
- Master in de rechten met twee afstudeerrichtingen, en de Engelstalige Master of Law i.s.m. de universiteit van Zürich.

De KU Leuven biedt te Leuven, Kortrijk en Brussel bacheloronderwijs in de rechten aan. In Leuven behelst dit de volledige opleiding van drie jaar. Kiezen studenten voor Kulak of Brussel, dan volgen ze de eerste en tweede fase te Kortrijk¹ of te Brussel en kunnen ze in de derde fase in Leuven instappen. De masteropleiding wordt enkel in Leuven ingericht. De varianten op de campussen delen dezelfde leerresultaten van de academische bachelor in de rechten. Er wordt ook gestreefd naar een zo goed mogelijke integratie van docenten tussen de campussen.

De Nederlandstalige master in de rechten bestaat uit twee afstudeerrichtingen: afstudeerrichting rechten en afstudeerrichting onderzoeksmaster. De taalvariant Master of Law wordt volledig in het Engels gedoceerd. Studenten volgen één jaar aan KU Leuven en één jaar aan de universiteit van Zürich. Het tweejarig programma leidt tot een dubbel diploma.

Elk van bovenstaande opleidingen heeft een evolutief karakter. Binnen het systeem van interne kwaliteitszorg gebeuren immers periodieke evaluaties van het onderwijs en wordt waar nodig het onderwijsprogramma verder verfijnd, waarbij tevens uitdrukkelijk aandacht wordt besteed aan vormen van onderwijsvernieuwing. In die zin poogt onderstaande blauwdruk te focussen op de onderliggende rationale van de bachelor- en masteropleidingen in de criminologische wetenschappen aan de KU Leuven, waarbij een algemene beschrijving wordt gegeven van de programma's, zonder daarbij al te zeer in te gaan op tijds- of situatiegebonden factoren.

Deel I. Profiel en visie

I.1 Onderwijsvisie

I.1.1. De visie van de KU Leuven op onderwijs en leren als referentiekader

Academisch onderwijs veronderstelt een universiteit die functioneert als een onderzoekende gemeenschap. Volgens de onderwijsvisie van de KU Leuven dient het wetenschappelijk onderzoek en de wijze waarop het zich in het maatschappelijk debat manifesteert dan ook zijn weerklank te vinden in het onderwijs. Daarbij is een band met de persoonsontwikkeling en de professionele ontwikkeling van de student cruciaal. In die optiek bouwen opleidingen onderzoeksgedreven kennis, vaardigheden en attitudes op bij studenten en doen zij aan '*Bildung*' door waarden, cultuur en burgerschap te ontwikkelen. De opleidingen scherpen daarnaast ook professionele capaciteiten, leiderschapskwaliteiten en/of ondernemerszin ('*Beruf*') aan.

De Leuvense visie op onderwijs hanteert de notie van het '*future self*' en gaat derhalve uit van het 'hier en nu' toekomstbeeld van de studenten op verschillende vlakken. Het '*future self*' wordt disciplinair ingekleurd. Dit impliceert het zich bewust zijn van een disciplinaire identiteit, die deels gevormd wordt door een beeld dat men over een discipline heeft en tot op zekere hoogte aangewakkerd wordt door de groep van beoefenaars van de betrokken discipline. Aldus wordt de rechtenopleiding ontwikkeld tegen de horizon van het '*disciplinaire self*' van de jurist.

¹ Zij het dat de werkstudenten voor de volledige drie jaar vanuit Kortrijk wordt gecoördineerd.

De kern van het juridische zelf ligt bij een grondige kennis en kunde. In een juridisch opleidingsperspectief is immers niet alleen het *denken*, maar ook het *doen* als jurist van groot belang². Echter hecht de rechtenopleiding eveneens veel belang aan een interdisciplinair perspectief en een gedreven onderzoekende houding. Tegelijk doen de opleidingen aan *Bildung* en aan *Beruf*. Het academische rechtenonderwijs moet ervoor zorgen dat studenten zelfstandig een relevant, deskundig en onderbouwd standpunt kunnen innemen en een reflectieve houding ontwikkelen op het recht en zijn rol in de maatschappij zodat ze professioneel, constructief en kritisch kunnen handelen. De samenhang tussen grondige technisch-juridische kennis, de ontwikkeling van onderzoekende en professionele competenties en attitudes, geplaatst in een perspectief waarin de samenleving en waarden een belangrijke rol spelen, sluit aan bij de onderwijsvisie van de KU Leuven.

I.1.2 Disciplinaire eigenheid: juridisch denkkader en juridische vaardigheden

Het bouwen aan het “*future self*” dat deel uitmaakt van de Leuvense universitaire visie op onderwijs, vraagt dat men zich als student zeer vroeg in de opleiding bewust wordt van de disciplinaire eigenheid van de opleiding en dus ook van de **eigen mechanismen en patronen van de juridische denkwereld**. Dit veronderstelt een grondige en brede kennis van en inzicht in het positieve recht, ingebed in een reflectieve en kritische beoordeling van dat positieve recht en een kennismaking met de grote diversiteit aan rechtsgebieden, waarbij meteen de complexiteit ervan wordt aangetoond. Dat impliceert ook dat men de interacties tussen de rechtssystemen (zowel historisch, rechtsvergelijkend als meerlagig) begrijpt en kadert in de globale ontwikkeling van het recht.

Het vormen van een disciplinaire eigenheid is een kwestie van ontwikkelen van een manier van denken én handelen, en dus ook een kwestie van **reflectie** en **vaardigheden**. Daarbij gaat het zowel om onderzoeksvaardigheden (vb. formuleren van onderzoeksvragen, kiezen van een gepaste onderzoeksmethode), als om professionele vaardigheden, nodig in het juridische beroepenveld (vb. schrijven van conclusies en juridische adviezen). Beide vaardigheden worden daarbij niet als tegenpolen beschouwd, maar worden zoveel als mogelijk geïntegreerd in de rechtenopleiding. De visie op goed rechtenonderwijs wordt immers gekenmerkt door een visie op academische en professionele relevantie.

In de rechtenopleiding ligt een grote nadruk op de rechtsvormende impact van onderzoek in het beginselenonderwijs. Vier belangrijke perspectieven staan daarbij voorop: (1) de interne en externe rechtsvergelijking en -ontwikkeling, (2) het Europese en internationale perspectief, (3) het toenemende belang van discipline-overschrijdend denken en (4) het grondslagenperspectief.

I.1.3. Contextualisering - verbreding

De disciplinaire eigenheid van de jurist in ontwikkeling kan alleen tot stand komen tegen de achtergrond van een **contextuele inbedding van het recht**. Dat impliceert een inkadering van het recht in een maatschappelijk en waarden-georiënteerd perspectief en het aangaan van de dialoog met andere disciplines. Een **brede benadering, met een perspectief op andere disciplines**, is nodig om de interactie tussen het recht en maatschappelijke fenomenen, waar dit recht ook zelf deel van uitmaakt, te begrijpen. Verschillende disciplinaire perspectieven zijn ook nodig wanneer het erop aan komt een antwoord te vinden op de vraag wat goed/beter recht is. We willen van de rechtenstudent dan ook niet enkel een ‘technieker’ maken, maar hem of haar ook tot een ‘ontwerper’ doen evolueren³. Daarom wordt in de opleiding een verbinding gemaakt tussen de juridische discipline en andere wetenschappelijke disciplines die toelaten de student een basisinzicht te geven in de historische en actuele socio-economische en politieke factoren die het recht beïnvloeden en de samenleving mee vormgeven. Naast rechtsgeschiedenis vormen wijsgerige opleidingsonderdelen en rechtssociologie essentiële

² Cf. F. Hendrickx – B. Tilleman, ‘Rechtsdenken en de rechtenopleiding: een Leuven perspectief’.

³ Ibid.

bouwstenen voor de contextualisering van het recht. Op kennis- en inzichtsniveau kunnen zij de interactie tussen filosofisch/sociologisch denken en juridisch denken en handelen verwezenlijken en kan er over de rol van de jurist in de samenleving en het behoorlijk handelen als jurist worden nagedacht. Het is evenwel ook van belang om in de meer positiefrechtelijke onderdelen voldoende aandacht te schenken aan andere disciplines.

Ten slotte draagt ook de ontwikkeling van de **talenkennis en taalvaardigheid** bij tot de verbreding van het disciplinaire toekomstige zelf, en aldus tot een brede vorming als persoon. Enerzijds is (Nederlandse) taalvaardigheid in de visie van de opleiding op vele manieren het belangrijkste “instrument” om de inhoudelijke expertise te valoriseren bij juristen. Tegelijk blijkt uit alumni-overleg dat ook het ‘afnemend veld’ een versterkte kennis van met name Frans en Engels (meertaligheid) onontbeerlijk vindt voor het behoud en de versterking van de positie van onze alumni op de arbeidsmarkt (zie verder onder *Beruf*). In die zin is de opleiding de laatste jaren ook aangepast.

I.1.4. *Beruf*

De rechtenopleiding beoogt de student te vormen tot een ‘jurist’ die ook kan functioneren in het werkveld. Een visie op academisch onderwijs impliceert geenszins dat het onderwijs los zou staan van het maatschappelijke of professionele leven. Een academische rechtenopleiding mag evenwel geen beroepsopleiding zijn, maar moet wel **arbeidsmarktrelevantie** hebben. Een verantwoord rechtenonderwijs moet derhalve niet alleen juristen opleiden die een kritische rol kunnen vervullen in de burgerlijke samenleving, maar tevens inzetbaar zijn in de economische maatschappij, zonder dat we een opleiding zijn voor de arbeidsmarkt. Het nastreven van *arbeidsmarktrijpheid* (versus *arbeidsmarktfithheid*) van onze studenten impliceert een keuze voor formules waarbij het onderwijs bijdraagt aan de mate waarin de studenten kunnen functioneren in een professionele omgeving zonder dat ze *per se* onmiddellijk professioneel vervolmaakt zijn. Aandacht voor (professionele) vaardigheden is daarbij van belang, maar ook het inzetten op kritische reflectie en creativiteit in het onderwijs. Een niet te onderschatten bijdrage aan de verbinding van de rechtenopleiding met de beroepsmogelijkheden wordt ook geleverd via het **profiel van de onderwijsstaf**. Heel wat docenten en assistenten werk(t)en in de juridische beroepspraktijk, zoals de advocatuur, de magistratuur, het notariaat of het bedrijfsleven. Op die manier kan een valabele en academisch verantwoorde kruisbestuiving ontstaan tussen universitair onderwijs en de beroepspraktijk. De faculteit zelf bevordert die ook extra-curriculair, onder meer door de plaatsingsdienst en de zomerstages.

De **talenvorming** waarvan hierboven sprake, met aandacht voor zowel de Nederlandse taalvaardigheid, als meertaligheid, is eveneens gelinkt aan de *beruf*-component in de onderwijsvisie. Taal is een belangrijk instrument in de studie en beoefening van het recht en in die zin moeten studenten leren juist om te gaan met taal in een juridische omgeving. Maar een goede taalbeheersing zal tevens steeds meer een voorwaarde zijn om als jurist in een context van diversiteit en internationalisering maatschappelijk en professioneel op voldoende hoog niveau te kunnen functioneren. Daarom moet elke rechtenstudent voorbereid worden op het werken in een meertalige en multiculturele omgeving. In een Belgische context is de Franse taal uiteraard van groot belang. Niet alleen zijn onze nationale rechtsbronnen tweetalig (zelfs drietalig), ook om het meertalige juridische werkveld kan men niet heen.

Omdat de rechtenopleiding voorbereidt op een **brede waaier aan juridische beroepen**, waarvan de togaberoepen slechts een onderdeel zijn, waarvoor het diploma een voorwaarde is, kiezen we voor een brede juridische vorming. Die bouwstenen moeten uiteraard ook rekening houden met de nood aan civiel effect van het masterdiploma, wat een voorwaarde is voor instroom in togaberoepen.

I.1.5. *Bildung*

Ten slotte mag in de opleiding de aandacht voor de mensvormende aspecten niet ontbreken, zoals persoonlijke groei, creativiteit, een gevoel creëren voor duurzame oplossingen en een bredere rolopvatting van de jurist. De reflectieve houding van de student tegenover het eigen rechtssysteem

wordt aangewakkerd, mede door de confrontatie ervan met vroegere of andere rechtssystemen. De niet-juridische, verbredende opleidingsonderdelen waarvan hierboven sprake, doen de student ook actief reflecteren over de rol van het recht in de samenleving, de weerslag ervan in filosofische en sociologische stromingen, enz.

I.2. Algemeen profiel van de opleidingen

In het verlengde van bovenstaande visie op onderwijs liggen de algemene doelstellingen en profielkenmerken van de opleidingen.

I.2.1. Bacheloropleiding

De bachelor in de rechten wordt gekenmerkt door een **coherente, juridische basisvorming**, aandacht voor de **methodologische aspecten** van de juridische vorming en grote aandacht voor de **waardeoriëntaties en de maatschappelijke context** van de rechtsontwikkeling

Brede basisvorming: De opleiding wil dat de student de basisstructuren, basisbegrippen, kernregels en beginselen van de basisrechtsdomeinen in de positieve rechtsorde beheerst. Het gaat daarbij niet alleen om het kunnen reproduceren en toepassen van het geldende positieve recht, maar ook om het leggen van een basis voor een reflexieve ingesteldheid en een vermogen om flexibel en coherent in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en op een steeds complexer wordende casuïstiek. De nadruk op beginselenonderwijs blijft daarbij centraal staan.

Contextualiteit: De bacheloropleiding beoogt de student inzicht te verlenen in de contextualiteit van het positieve recht en dit kan kaderen in het geheel van de algemene beginselen, waarden en normen die de ontwikkeling van de rechtsorde bepalen. De opleiding geeft de student inzicht in de ontwikkelingen die een juridisch vakdomein heeft doorgemaakt en de historische, economische en/of maatschappelijke achtergrond van de (positiefrechtelijke) kernregels uit het eigen vakdomein.

Internationalisering: De opleiding beoogt de student niet alleen een basiskennis en basinzicht in het nationale (Belgische) recht te geven, maar ook in het Europese en internationale recht. Van belang is daarbij dat de student, doorheen de verschillende rechtsdomeinen, inzicht verwerft in de wisselwerking tussen deze verschillende (Belgische, Europese en internationale) rechtsordes. Tevens streeft de opleiding ernaar dat de student het nationaal recht in een internationaal perspectief kan plaatsen en de positieve werking van een technische regel kan relativeren doordat hij inzicht heeft in de regels die in een ander rechtstelsel gelden.

Juridische vaardigheden: De bacheloropleiding beoogt dat de student de essentiële vaardigheden ontwikkelt van een jurist, die in het bezit is van een graad van abstractievermogen, die het vermogen tot synthese en analyse bereikt, die de juridische redenering en argumenteerwijze beheerst, die zowel schriftelijk als mondeling helder kan communiceren en die tot elementair onderzoek in staat is.

Doorheen de bacheloropleiding loopt de profilering van de verschillende **campussen**. De opleiding op de **Leuvense** campus biedt de meeste keuze- en combinatiemogelijkheden onder de vorm van opties (zie verder). De opleidingen in Kortrijk en Brussel zijn opgevat als 'opstapcampussen', waarin zoveel mogelijk gebruik gemaakt wordt van het kleinschaliger onderwijs, wat intensievere individuele begeleiding mogelijk maakt en dus borg staat voor "persoonlijk onderwijs". **Kortrijk** biedt eveneens een specifiek traject voor werkstudenten (algemene optie). De campus in **Brussel** profileert zich dan weer door de mogelijkheid om de eerste twee fasen van de opleiding af te leggen in een tweetalig traject (N/F) in samenwerking met de nabijgelegen Université Saint-Louis (USL).

I.2.2. Masteropleiding

Typisch voor de masteropleiding is de mogelijkheid tot **doorgedreven specialisatie** door verbreding en verdieping van de in de bachelor verworven basiskennis, in een ruim aantal specialisatiedomeinen

(major/minor) en met een ruim aantal keuzedomeinen. Daarbij is er ook versterkte aandacht voor rechtsvergelijking, internationalisering en/of een 'globale' benadering van het recht, en voor reflectie op en contextualiteit van het recht. Daarnaast wil de masteropleiding ook inzetten op juridische vaardigheden die zowel academisch als professioneel inzetbaar zijn en zelfstandig juridisch werk mogelijk maken.

Verbredende en verdiepende vorming: De masteropleiding beoogt de student een verbredend en verdiepend inzicht te doen verwerven in het recht. In de plichtvakken gaat het vooral om het overkoepelen van diverse rechtsdomeinen die in de bacheloropleiding aan bod zijn gekomen. De opleiding gaat ervan uit dat die verbreding en verdieping niet voor alle studenten in alle rechtsdomeinen nodig is: de student dient zowel gespecialiseerde kennis en inzicht te verwerven in een aantal samenhangende basisrechtsdomeinen (i.e. privaatrecht, publiekrecht, strafrecht, sociaal recht, economisch recht, fiscaal recht, internationaal- en Europees recht), alsook diepgaande kennis in transversale rechtsdomeinen die uitdrukking geven aan de samenhang en/of wisselwerking tussen de verschillende basisrechtsgebieden, vertaald in klemtonen, en ook aan vernieuwing en dynamiek in het recht.

Gelaagdheid en internationalisering: Niet alleen verwerft de student breder en dieper inzicht in het nationale recht en de Europese en internationale dimensie van het recht, maar tevens verwerft de student ook inzicht in de wisselwerking van de drie rechtsordes, tegen de achtergrond van de gelaagdheid van het recht. Die gelaagdheid houdt rekening met zowel de verticale als horizontale kruisbestuiving van het recht, zodat een eigen visie op de Europese, rechtsvergelijkende en globaliserende ontwikkelingen mogelijk wordt.

Contextualiteit: De masteropleiding beoogt dat de student juridische argumenten en redeneringen kan kaderen in een maatschappelijke, historische en/of waardegeoriënteerde context, dankzij een kritische en reflexieve grondhouding ten aanzien van recht, mens en maatschappij.

Academische en professionele juridische vaardigheden: De masteropleiding beoogt dat de student de nodige vaardigheden verwerft om op zelfstandige wijze, aan de hand van een juridische analyse of synthese, een antwoord te bieden op complexe casussen met een juridisch of maatschappelijk karakter. De opleiding hecht eraan dat de student zich zowel algemeen-juridische (professionele) vaardigheden als onderzoeksvaardigheden eigen maakt.

De **afstudeerrichting onderzoeksmaster** heeft bijkomend tot doel de vorming van een jurist met een zeer grondige beheersing, in theorie en praktijk, van de organisatie en methodologie van hoogstaand juridisch onderzoek.

I.2.3 Master of Law

Het profiel van de *Double Degree* opleiding samen met Zürich centreert zich rond een aantal complementaire thema's die focussen op de aantrekkelijkheid van de diverse stelsels en sterktes van elke instelling: International en European Law in Leuven en Arbitration Law, Financial Law en Human Rights in Zürich.

I.3. Leerresultaten

De visie op goed onderwijs en de speerpunten van de rechtenopleiding van de KU Leuven vinden hun neerslag in de leerresultaten van de bacheloropleiding, gemeenschappelijk voor de drie campussen, en van de masteropleiding met beide afstudeerrichtingen en van het *Double Degree* programma. De leerresultaten zijn terug te vinden in bijlage 1.

I.4. Doelpubliek

Voor de **bachelor in de rechten** is enkel een humaniora-diploma vereist, en is geen specifieke voorkennis nodig. De opleiding richt zich op studenten die interesse hebben in de actualiteit, een kritische houding hebben, en sociaal en taalvaardig zijn. De opleiding richt zich voornamelijk op ASO-leerlingen, maar er is ook een bijzonder kleine proportie studenten uit het TSO (minder dan 10 procent).

In het **werkstudentenprogramma** gelden bijzondere toelatingsvoorwaarden. De werkstudentenpopulatie wordt gekenmerkt door verschillen in voorkennis en in de startpositie van de studenten, met hun uiteenlopend niveau van studiehistoriek en (beroeps)ervaring. Geleidelijk is de focus zich meer gaan verleggen naar studenten die gerechtigd zijn op verkorte bachelor.

Studenten die een andere opleiding hebben voltooid dan de bachelor in de rechten, en die daarbij minstens een substantiële kennis hebben verworven van de belangrijkste rechtstakken (op zowel nationaal als Europees en internationaal niveau), kunnen d.m.v. een aangepast **schakel- of voorbereidingsprogramma** aan de beginvoorwaarden van de masteropleiding voldoen. In het bijzonder professionele bachelors bedrijfsmanagement met optie rechtspraktijk na het volgen van een schakelprogramma. Ook via een verkorte bachelor kunnen studenten instromen in de master.

Voor de **onderzoeksmaster** geldt bijkomend, in vergelijking met de algemene afstudeerrichting, dat de deelnemende studenten “een bijzondere en aantoonbare geschiktheid en motivering hebben voor juridisch wetenschappelijk onderzoek”. Het programma heeft de ambitie om een zo divers mogelijke groep samen te stellen en moedigt applicaties aan van studenten uit andere universiteiten (ook Franstalige). Ook studenten die eerder (bijkomende) diploma’s uit andere vakgebieden behaalden (wijsbegeerte, politieke en sociale wetenschappen, ...) worden aangemoedigd zich kandidaat te stellen.

Voor het **double degree** programma selecteert zowel KU Leuven als Zürich een vijftien studenten, waarbij zowel motivatie, studiecurriculum als geschiktheid worden beoordeeld. Ook een goede verhouding tussen Belgische en buitenlandse studenten wordt daarbij nagestreefd.

DEEL II. Realisatie van de doelstellingen: structuur en leerlijnen

II.1. Programma: structuur en leerlijnen

Vanuit bovenstaande visie op goed rechtenonderwijs en eraan verbonden doelstellingen bepalen we welke bouwstenen in de opleiding nodig zijn om goede juristen te vormen en de studenten uiteindelijk te doen denken en handelen als jurist.

II.1.1. Bacheloropleiding

In de bacheloropleiding rechten onderscheiden we **drie leerlijnen** die studenten het nodige juridisch denkkader, de juridische vaardigheden en verbreding bijbrengen: (1) de leerlijn juridische kennis, (2) juridische vaardigheden en (3) hulpwetenschappen.

De **leerlijn juridische kennis** bestaat uit een privaatrechtelijke deellijn en een publiekrechtelijke deellijn die elk vanuit een gemeenschappelijke stam 'Inleiding tot de Rechtswetenschap' vertrekken. De leerlijn omvat ook een aantal rechtshistorische opo's ('Romeins Recht', 'Geschiedenis van het Privaatrecht', 'Geschiedenis van het Publiekrecht') die vanaf de eerste fase worden opgestart, en vervolgens samen uitmonden in een gemengde deellijn (Handels-, Vennootschaps- en Economisch recht, en 'Arbeids- en sociale zekerheidsrecht' en 'Fondements de droit'). Ten einde zoveel mogelijk het beginselenonderwijs te begunstigen, wordt voor deze leerlijn met geclusterde vakken gewerkt.

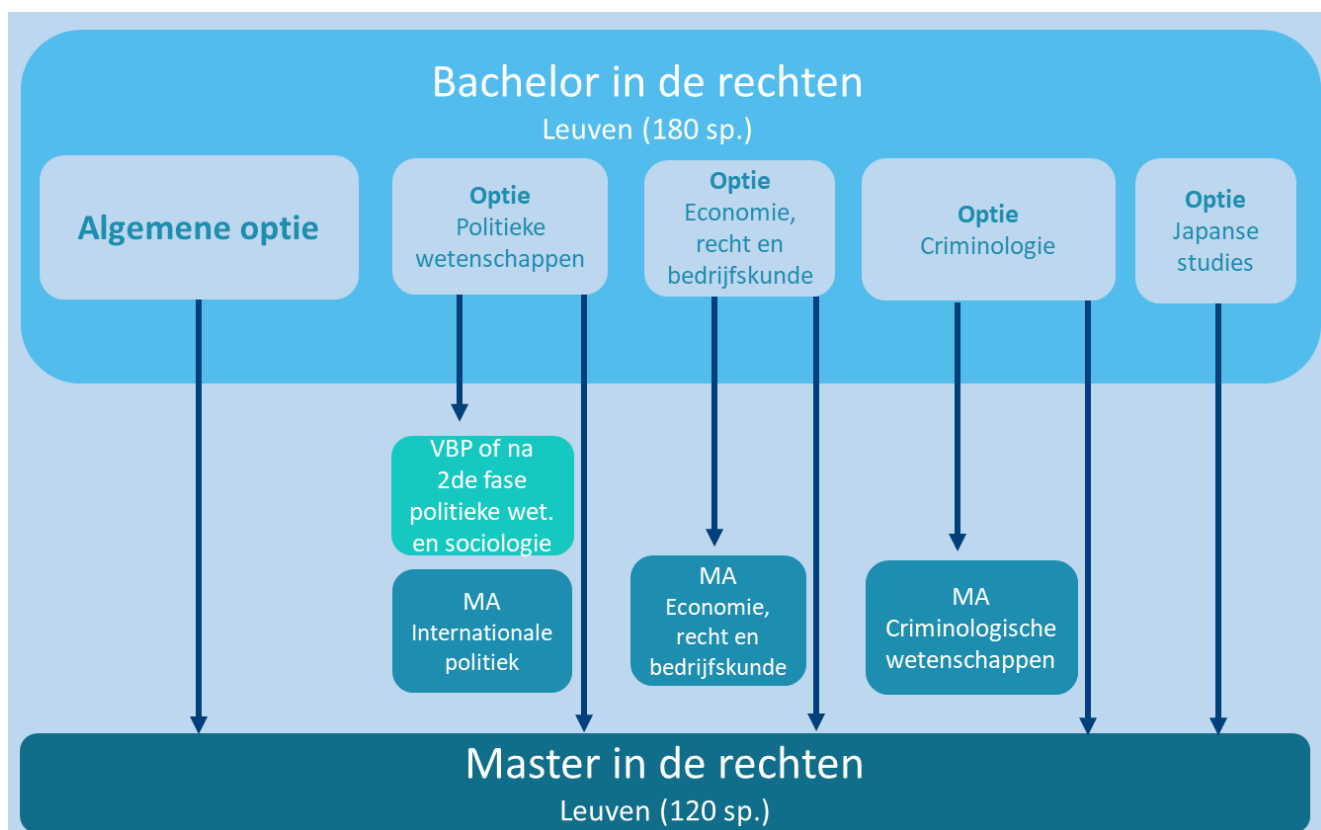
Vanuit de achtergrond van de verbonden werkcolleges 'Rechtsmethodiek' en 'Juridisch schrijven' in tweede fase bestaat de **leerlijn juridische vaardigheden** uit een reeks werkcolleges en seminars, waarin studenten in kleine groepen en via een trapsgewijze opbouw de nodige (professionele) vaardigheden leren⁴: studenten leren extensief bronnenonderzoek te voeren (Rechtsmethodiek), te komen tot een goede vraagstelling (Juridisch Schrijven), krijgen bronnen- en methodensessies in het jaarvak "rechtsvergelijking" in de 3de fase om vervolgens in het Bachelorseminarie een beschrijvende, definiërende, of vergelijkende onderzoeksvraag op te stellen en aan de hand van een academisch juridisch onderzoek te beantwoorden.

Binnen de **leerlijn hulpwetenschappen** zijn, naast 'Français juridique' en 'Legal English', met oog op de contextualiteit van het recht rechtspsychologie, rechtssociologie, filosofie, ethiek en economie in de opleiding geprogrammeerd. Op die manier wordt een breder kader in de academische vorming van studenten gewaarborgd.

Daarnaast kiezen studenten bij de start van de bacheloropleiding voor een bepaalde **optie**, die - afhankelijk van hun keuze - bijkomend toegang geeft tot een extra doorstroommogelijkheid naar een master binnen het aanvullend domein. In de opties worden de drie leerlijnen juridische kennis voortgezet, met toevoeging van elk een ander accent. Naast de algemene optie worden de optie politieke wetenschappen, de optie criminologische wetenschappen, de optie economie, recht en bedrijfskunde (ERB) en de optie Japanse studies aangeboden⁵. Deze combineren respectievelijk een juridische basisopleiding en een dieper begrip van het recht in zijn historische context met een grondig inzicht in politieke structuren en processen, in de criminologische theorie en methodologie, in (bedrijfs)economische principes en evoluties, en in de Japanse cultuur, economie, politiek en geschiedenis.

⁴ Zie verder onder "werkvormen".

⁵ Op campus Brussel wordt enkel de algemene optie aangeboden; in Kortrijk kunnen studenten kiezen tussen de algemene optie, de optie ERB en de optie politieke wetenschappen.

II.1.2. Masteropleiding

De **afstudeerrichting rechten** bestaat uit 120 sp. en is als volgt opgebouwd:

- **Plichtvakken:** opleidingsonderdelen die omwille van hun vakoverschrijdend, intra- en interdisciplinair karakter bij uitstek lenen tot "verbreding" van de masteropleiding.
- **Klemtoonvakken:** opleidingsonderdelen die, binnen de gekozen major en minor toelaten om te specialiseren in één (of meer) rechtsdomein(en) en voortbouwen (verdiepen en/of verbreden) op de basisplichtvakken uit de bachelor. De major en minor zijn te kiezen uit 7 "klemtonen": privaatrecht, strafrecht, publiekrecht, economisch recht, fiscaal recht, sociaal recht en internationaal en Europees recht.
- **Keuzevakken:** opleidingsonderdelen die niet noodzakelijk (of eerder niet) gericht zijn op specialisering, maar wel aansluiten bij
 - een transversale, functionele of probleem-gedreven benadering;
 - een internationaal-Europese of 'globale' benadering van een rechtsdomein of juridische problematiek;
 - een verbreding door in andere faculteiten aangeboden vakken te volgen, onder bepaalde voorwaarden;

De keuzevakken worden gecontingenteerd tot maximum 55 studenten uit de master in de rechten.

- **'Global Law'**: alle studenten volgen in de masteropleiding een opleidingsonderdeel gedoceerd door een buitenlandse, gezaghebbende gastprofessor; precies om studenten – ook zij die niet deelnemen aan een uitwisselingsprogramma - niet alleen te laten kennis maken met een buitenlandse gasthoogleraar en een vreemde taal, maar ook om hen ervaring bij te brengen ten aanzien van een globaliserende rechtscultuur.
- **Reflectiecolleges**; niet aan één rechtsdiscipline gebonden vakken waaruit de student er twee kiest. De inhoudelijke of methodologische benaderingen van het recht in de reflectiecolleges moeten de studenten toelaten een reflexieve ingesteldheid ten aanzien van recht, mens en maatschappij aan te nemen.
- **Masterproef**: opgebouwd uit deel-opo's die de klemtoon leggen op vaardigheden: deel I bestaat uit 2 werkcolleges en 1 seminarie; Deel II omvat 'masterscriptie deel 1: onderzoeksproject', en 'Masterscriptie deel 2: onderzoek en rapportering'. Het masterseminarie bereidt voor op het onderzoeksproject dat in het tweede semester van de eerste fase moet worden afgeleverd. De Masterproef stelt de studenten in staat om opgedane kennis en verworven vaardigheden in de praktijk te brengen en zelfstandig onderzoek te verrichten op academisch niveau..

Momenteel wordt nagedacht om de noodzakelijke vaardigheden in het juridische analytische werk aan te vullen met de specifieke vaardigheden zoals bijvoorbeeld management, leiderschap, communicatie, ... die gericht zijn op de ontwikkeling van vaardigheden en verantwoordelijkheid in een professionele sfeer.

5 PLICHTVAKKEN						
= opleidingsonderdelen die omwille van hun vakoverschrijdend, intra- en interdisciplinair karakter bij uitstek lenen tot "verbreding" van de masteropleiding						
4 (MAJOR) + 3 (MINOR) = 7 KLEMTONOVAKKEN (telkens 6 sp.)						
privaatrecht	strafrecht	publiekrecht	economisch recht	fiscaal recht	sociaal recht	internationaal en Europees recht
= opleidingsonderdelen die, binnen de gekozen major en minor (te kiezen uit 7 "klemtonen"), toelaten om te specialiseren in één (of meer) rechtsdomein(en) en voortbouwen (verdiepen en/of verbreden) op de basisplichtvakken uit de bachelor.						
KEUZEVAKKEN (in beginsel 3 of 4 sp.) ten belope van in totaal 15 studiepunten						
= opleidingsonderdelen die niet noodzakelijk (of eerder niet) gericht zijn op specialisering, maar wel aansluiten bij						
<ul style="list-style-type: none"> • een transversale, functionele of probleem-gedreven benadering; • een internationaal-Europese of 'globale' benadering van een rechtsdomein of juridische problematiek; • een verbreding door in andere faculteiten aangeboden vakken te volgen, onder bepaalde voorwaarden; 						
GLOBAL LAW (3 sp.)						
= een opleidingsonderdeel gedoceerd door een buitenlandse, gezaghebbende gastprofessor; precies om studenten – ook zij die niet deelnemen aan een uitwisselingsprogramma - niet alleen te laten kennis maken met een buitenlandse gasthoogleraar en een vreemde taal, maar ook om hen ervaring bij te brengen ten aanzien van een globaliserende rechtscultuur						
2 REFLECTIECOLLEGES (telkens 4 sp.)						
= niet aan één rechtsdiscipline gebonden vakken waaruit de student er twee kiest.						
De inhoudelijke of methodologische benaderingen van het recht in de reflectiecolleges moeten de studenten toelaten een reflexieve ingesteldheid ten aanzien van recht, mens en maatschappij aan te nemen.						
MASTERPROEF (25 sp.)						
Deel I (2 werkcolleges, 1 seminarie) - Deel II (Masterscriptie deel 1: onderzoeksproject, Masterscriptie deel 2: onderzoek en rapportering)						

Het programma van de **afstudeerrichting onderzoeksmaster** telt 130 sp. Het omvat vijf voor de onderzoeksmaster exclusieve **methodologische plichtvakken**, die mee de kern van dit programma uitmaken en die de studenten bij uitstek de grondstof bieden voor het voeren van het hoogstaand juridisch wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast nemen de studenten een aantal voor de onderzoeksmaster exclusieve keuzevakken op, in de vorm van '**themavakken**' die aansluiten bij onderzoek dat aan de faculteit plaatsheeft en waarvan de studenten er per masterjaar één uitkiezen. Ze bieden de studenten een blik op de interne keuken van een onderzoekseenheid binnen de faculteit, waarbij de klemtoon ligt op de deelname aan het onderzoek van de docent eerder dan op het produceren van eigen onderzoek. De '**klemtoonruimte**' (de major/minor invulling) bestaat uit iets minder vakken. De **masterproef** kent een eigen opbouw: naast de masterscriptie, wordt de student zowel individueel ('Individual Research Training') als in groep ('Joint Research Training'), en tevens interdisciplinair, speciaal opgeleid en begeleid om juridisch wetenschappelijk te schrijven.

Het programma van de **double degree** met Zürich is opgebouwd rond vier plichtvakken, plus religie in het Leuvense jaar. De plichtvakken zijn gecentreerd rond de focus van het Europese recht. Daarnaast volgen studenten keuzevakken en het Global Law vak. De plichtvakken in het Zwitserse jaar bestaan – naast een inleiding in het Zwitserse recht – uit complementaire polen arbitrage, financieel recht en mensenrechten. Daarnaast volgen studenten keuzevakken en schrijven ze de masterproef.

II.1.3. Internationalisering

Zowel de bachelor- als de masteropleiding worden gekenmerkt door hun grote aandacht voor **internationalisering**. Dat komt op verschillende niveaus tot uiting. Zo heeft de faculteit een internationaal-georiënteerde onderzoeksstaf en een uitgebreid palet aan internationale uitwisselingsprogramma's zoals Erasmus, als een kans om zichzelf met een andere maatschappelijke en juridische omgeving, met een andere cultuur, te confronteren. Een substantieel deel van de masterstudenten volgt een uitwisselingsprogramma.

De internationalisering wordt echter ook '**at home**' gerealiseerd, op verschillende manieren.

Dit gebeurt ten eerste **vakinhoudelijk**, door binnen de aan de eigen rechtsorde gebonden opleidingsonderdelen aandacht te besteden aan rechtsvergelijkende, internationale en buitenlandse perspectieven, dan wel voldoende plaats te geven aan internationaal georiënteerde rechtsgebieden.

Verder benadrukt de faculteit ook het belang van **anderstalig onderwijs**. Talenkennis wordt verondersteld bij de instroom en is deels een verantwoordelijkheid van de individuele student. Met het belang van internationalisering en taalvaardigheid in het achterhoofd zijn echter in het bachelor- en masteronderwijs Engelstalige en Franstalige inhoudelijke vakken ingevoerd. Naast anderstalige plichtvakken bevat de keuzeruimte in de bachelor in Leuven en Kortrijk de vakken 'Introduction to Common Law' en 'Introduction au droit français', waarbij de studenten, naast het versterken van hun meertaligheid, een confrontatie kunnen aangaan met verschillende rechtsculturen. Daarnaast zijn in het begin van de bacheloropleiding reeds de werkcolleges 'Français juridique' en 'Legal English' geprogrammeerd.⁶ Ook verzorgen Franstalige docenten uit Franstalige zusterinstellingen gastcolleges in het Frans in Leuvense rechtsvakken.

De **Brusselse campus** profileert zich o.a. met een bachelorprogramma in twee talen (Nederlands/Frans) dankzij een uitwisselingsovereenkomst (*Erasmus Belgica*) met de vlakbij gelegen *Université Saint-Louis* (USL). Studenten kunnen tijdens de eerste twee bachelorfasen een kleine helft van de juridische studiepunten aan de USL volgen. Vervolgens kunnen ze doorstromen naar de derde opleidingsfase in Leuven waar het traject in het Nederlands wordt voortgezet.

⁶ Voor de optie criminologie is dat nog een werkpunt.

Tegen de achtergrond van de ontwikkeling van een *Global Law School*, genieten studenten in de **masteropleiding** van colleges van buitenlandse, gezaghebbende gastprofessoren, met een bijzondere expertise, die naast kwaliteitsvol onderwijs ook onderzoeksactiviteiten verrichten tijdens hun verblijf aan de faculteit.

Internationalisering is ten slotte, een inherent en essentieel onderdeel van de afstudeerrichting **onderzoeksmaster** en van de **double degree Master of Law**, zowel in het curriculum als in de organisatie van de opleiding. Deze garanderen dat de studenten de internationale dimensie van het recht in zich opnemen en een internationale reflex in het benaderen van juridische problemen ontwikkelen, zonder dat deze aspecten afzonderlijk worden aangebracht. In beide gevallen gaat het om varianten die samen met een buitenlandse partner worden georganiseerd, en waarvan de internationalisering dan ook in het weefsel zit.

II.2. Werkvormen

II.2.1. Hoorcolleges

Het **hoorcollege** is de voornaamste werkvorm in de bachelor- en masteropleiding en met name in de **leerlijn juridische kennis** en de **leerlijn hulpwetenschappen**. Het doel van de hoorcolleges is om zo helder en gestructureerd mogelijk domeinspecifieke basiskennis en basisinzichten aan te reiken en toe te lichten. Tegelijk probeert de opleiding de ambities op het vlak van activering van studenten waar te maken. Dat gebeurt niet enkel via activerende werkvormen of technologie, maar ook doordat docenten tijdens de hoorcolleges de studenten met achtergronden, probleemsituaties (bv. een juridische casus) en voorbeelden confronteren, en hen stimuleren om mee na te denken en hen actief te betrekken bij het vakgebied, onder meer door op informatie, reflectie of probleemoplossing gerichte vraag-en-antwoord-technieken.

In de juridische opo's proberen docenten de studenten verder te prikkelen door de historiek, context en knelpunten van rechtsregels en principes aan te wijzen, door maatschappelijke relevantie en gerelateerde actuele ontwikkelingen (bv. in de media) te vermelden en door zelf kritisch te zijn over het recht en de rechtsontwikkeling. Het interactieve oefeningenplatform 'Jurimatic', dat voor diverse opleidingsonderdelen uit de leerlijn Juridische kennis wordt ingericht, en de monitoraten dragen direct of indirect tot die activerende student bij.

Via het online leerplatform 'Toledo' communiceren de docenten ook interactief met de studenten door slides beschikbaar te maken, voorbeelden uit de actualiteit te geven, extra oefeningen aan te bieden, ... Op de instapcampussen zijn de groepen kleiner, wat het mogelijk maakt om frequenter met intensieve en interactieve werkvormen te werken. Van daaruit kunnen *good practices* doorsijpelen naar de Leuvense campus.

Met het oog op het intensiveren en activeren van het onderwijs en het diversifiëren van de examenvorm werd contingering van de **masterkeuzevakken** ingevoerd tot ten hoogste 55 studenten per keuzevak (cf. supra).

In het **werkstudentenprogramma** opteerde de faculteit voor *blended learning* als alternatief voor het verdubbelen van de hoorcolleges in weekend- en avondonderwijs. Via Toledo beschikken de werkstudenten over weblectures, met de opname van de colleges aan de reguliere studenten dan wel voor de doelgroep specifiek opgenomen colleges met een samenvatting van de leerstof, en over online oefeningen. Per juridisch opleidingsonderdeel wordt bovendien minstens één contactmoment met de titularis(sen) van het opleidingsonderdeel ingericht, meestal in de vorm van vragencolleges.

II.2.2. Werkcolleges en seminars

In de bachelor Rechten wordt het **vaardighedenonderwijs** aangeboden in werkcollegevorm via de jaarwerkcolleges Rechtsmethodiek en Juridisch Schrijven. Ook Legal English en Français juridique worden in werkcollegevorm gedoceerd.

De **werkcolleges** in 3de bachelor, met in principe wekelijkse bijeenkomsten met een begeleider, zijn gericht op het aanleren, in kleine groepen, van **professionele juridische** vaardigheden, met specifieke aandacht voor analytische en probleemoplossende vaardigheden, maar ook informatie- en communicatievaardigheden. De werkcolleges focussen aan de hand van een grondige voorbereiding op de analyse, discussie en korte rapportering van praktische juridische problemen. Een werkcollege omvat tevens de redactie van een bondige en in correct Nederlands opgestelde juridische tekst die eigen is aan de praktijk van het betrokken vakgebied.

In het **werkstudentenprogramma** is de organisatie van de werkcolleges afgestemd op de specifieke studentenpopulatie en zijn ze interdisciplinair (drie rechtsdomeinen). De groepssessies volgen een aangepaste kalender, met op de doelgroep afgestemde contactmomenten.

De werkcolleges integreren **contacten met het werkveld**. In het kader van de werkcolleges 3de bachelor wordt een gepersonaliseerd contact met het werkveld georganiseerd ("korte stage"), zodat de student wordt geresponsabiliseerd en buiten de collectieve klassituatie gezet, zoals bijvoorbeeld bij een advocaten- of notariskantoor, een rechtbank, een overheidsinstelling of een private onderneming. De kijkstages benadrukken het belang van attitude en leerhouding. Daarnaast gaan de studenten ook op gerechtsdeurwaarderstage, notarisstage (enkel Kortrijk) en brengen ze een bezoek aan de gevangenis. Bij een schrijfopdracht binnen "Juridisch schrijven" worden de studenten gecoacht door een advocaat die hen individueel en mondeling feedback geeft en de pleitoefeningen vinden plaats in het gerechtsgebouw, voor de magistraten die de probleemstellingen voor de rechtsvragen aanleverden. Het Brussels programma voorziet in een werkcollege 'Rechtsmethodiek met kennismakingsstage' (drie verschillende stageplaatsen – drie juridische invalshoeken). Naast kennismaking met diverse juridische beroepen en met het juridisch werk als zodanig, heeft deze stage tot doel de student aan te zetten tot een kritische reflectie over een centraal juridisch vraagstuk waarrond hij zijn stageprogramma opbouwt.

De **seminaries** zijn gericht op het aanleren van onderzoeksvaardigheden, waarbij studenten in groepen van maximaal 40 studenten ingedeeld worden in een specifiek vakdomein. Voor elk seminarie schrijven de studenten een in correct Nederlands opgestelde wetenschappelijke schrijfopdracht in het specifiek vakdomein, waarbij een zelfstandig geformuleerde vraagstelling en explicitering van keuzes inzake bronnen en methoden, centraal staan. De seminars bestaan uit individuele en collectieve inhoudelijke thematische en methodologische sessies. De opdracht wordt afgesloten met een mondelinge presentatie van het werkstuk, gevolgd door een (groeps)discussie.

De vaardighedenlijn van de bachelorfase wordt in de master doorgetrokken met werkcolleges en een seminarie, die werden geïntegreerd in de masterproef.

II.2.3. Masterproef

Elke student kiest een vakgebied waarin hij/zij een gecentreerd verdiepend onderzoek uitvoert, gerelateerd aan onderzoeksvragen, dat uitmondt in een scriptie. Voor het **onderdeel masterscriptie deel 1** schrijven de studenten onder begeleiding van de promotor, eventueel daarin bijgestaan door een assistent, een onderzoeksvoorstel dat als basis dient voor de masterscriptie. Ook krijgen ze in een aantal inleidende sessies over de methode voor het schrijven van een masterproef en de bronnen van het vakgebied aangereikt. Faculteitsbreed wordt een aantal colleges georganiseerd over rechtsdogmatiek en rechtswetenschap. Ook via Toledo wordt materiaal aangereikt.

Voor **masterscriptie deel 2** voeren de studenten een onderzoek en rapporteren ze hun resultaten schriftelijk en mondeling. Elke student schrijft een werkstuk dat beantwoordt aan de criteria van

wetenschappelijk onderzoek, de masterscriptie. Er zijn twee uitzonderingen, die proberen te beantwoorden aan de verscheidenheid aan kwaliteiten die juristen behoren te hebben en aan te sluiten bij het *future self* van deze studenten.

- (1) Sinds 2014 wordt op experimentele basis gewerkt met '**clinics**': enerzijds *clinics* in de Amerikaanse stijl, waarbij studenten binnen de faculteit in groep nadenken en discussiëren over concrete dossiers die aangeleverd worden vanuit de rechtspraak, en anderzijds *clinics* in de vorm van intensieve praktijkstages met schriftelijke terugkoppeling. Deze clinics dragen ertoe bij om meer doorgedreven professionele vaardigheden aan te leren in de rechtenopleiding.
- (2) Naast pleitwedstrijden waaraan studenten deelnemen in het kader van een mastervak, kunnen sommige **internationale pleitwedstrijden** de werkzaamheden van de masterscriptie vervangen. Geïnteresseerde studenten worden bij het begin van de eerste fase van de master in de rechten dan ook aan een selectie-interview onderworpen waarbij naast kennis, ook reeds naar persoonlijkheid en algemene bekwaamheid wordt gepeild.

II.2.3. Afstudeerrichting onderzoeksmaster

Binnen de afstudeerrichting **onderzoeksmaster** valt - omwille van de intense begeleiding, individueel of in kleine groep, op basis van **concrete schrijf- en andere onderzoeksopdrachten** - de component "onder ZAP-begeleiding verrichten van onderzoek" relatief groter uit en de component hoorcolleges relatief kleiner. De "themavakken" laten toe om studenten niet alleen met de theorie maar ook met de dagdagelijkse praktijk en diversiteit van georganiseerd onderzoek te laten kennismaken.

Het programma wordt gekenmerkt door interactief onderwijs, individueel of in kleine groep (tot max. 24 studenten), met nadruk op interactie en discussie, individueel begeleid schrijven en op kennismaking met bestaande onderzoekseenheden.

Daarnaast wordt aan de studenten een grote vrijheid geboden om zelf inhoud te geven aan hun programma en de opleidingsonderdelen, in het bijzonder in de themavakken. De studenten hebben keuze uit tal van mogelijkheden, van het klassieke werkstuk (een noot of artikel), het mee organiseren van een workshop, het deelnemen aan vergaderingen, het voorbereiden van een parlementair advies in een hoorzitting en het schrijven van een opiniestuk tot en met het geven van (of nadenken over) onderwijs. Een bijzondere werkvorm in het programma is de zogenaamde 'interdisciplinary week', georganiseerd binnen 'Interdisciplinary Study of Law'. Gedurende een week – afwisselend georganiseerd in Leuven en Tilburg – werken de studenten nauw samen met de docenten rond één specifiek thema, weg van de universitaire campus.

Wat de masterproef betreft, beschikken de studenten over een vergelijkbare vrijheid om invulling te geven aan dit opleidingsonderdeel (bijv. deelname aan 'moot courts'). De bijdrage van het opleidingsonderdeel 'Individual Research Training', dat in het eerste masterjaar gevolgd wordt, is erop gericht de studenten te begeleiden bij het vinden van een geschikt onderwerp en het uitwerken van een onderbouwde onderzoeksvraag.

II.3. Evaluatie

II.3.1. Bacheloropleiding

Schriftelijke examens

De opo's binnen de **leerlijn juridische kennis** doen voornamelijk een beroep op **schriftelijke examens**. Er wordt zowel ruimte gemaakt voor vragen die peilen naar theorie en basiskennis, als voor essayvragen, die het inzicht en analytisch (schrijf)vermogen van de student op de proef stellen als het vermogen om informatie te structureren. Bovendien komen meestal ook oefeningen of casussen aan bod, waarbij studenten hun verworven kennis toepassen en gebruik leren maken van het wetboek. Slechts een beperkt aantal opo's doet uitsluitend een beroep op meerkeuzevragen. Deze keuze voor

een schriftelijk examen is verantwoord: de Leuvense bacheloropleiding richt zich immers in eerste instantie op het verwerven van basiskennis en inzicht en op het ontwikkelen van een systematische aanpak t.a.v. juridische casussen, en moet bovendien ook rekening houden met grote studentenaantallen (± 800).

De opleidingsonderdelen uit de **leerlijn hulpwetenschappen** toetsen eveneens via **schriftelijke examens**. Er wordt afgewisseld tussen open vragen enerzijds en meerkeuzevragen anderzijds. De schriftelijke examens toetsen de kennis en het inzicht van de studenten m.b.t. vakdomein-gerelateerde basisconcepten en het kritisch denken en analyserend en synthetiserend vermogen van de student.

In **Kortrijk en Brussel** laten de studentenaantallen toe om een substantieel deel van de examens mondeling te organiseren. Het persoonlijk contact tussen docent en student tijdens de mondelinge verdediging kadert ook in de persoonlijke aanpak waar Kortrijk en Brussel voor staan. Eigen aan de perifere campussen is dat voor de opleidingsonderdelen binnen de leerlijn juridische kennis, de leerresultaten uitsluitend op basis van open vragen worden getoetst, voornamelijk in de vorm van casussen. De evaluatie binnen de leerlijn hulpwetenschappen gebeurt zowel met mondelinge als schriftelijke examens, open vragen en soms een gedeelte meerkeuzevragen. De aandacht voor deze laatste is van belang in de mate dat er in de derde fase in Leuven meerkeuze-examens op het programma staan.

In het **werkstudentenprogramma** is de evaluatievorm aangepast aan de specifieke noden van de doelgroep. Die examens worden alleen in schriftelijke vorm georganiseerd, wat de mogelijkheid biedt examens maximaal te spreiden, zowel qua tijd als qua locatie.

Permanente evaluatie

Binnen de **leerlijn juridische vaardigheden** wordt aan de hand van permanente evaluatie nagegaan of de studenten de vooropgestelde leerresultaten bereiken. Deze permanente evaluatie kent verschillende vormen: voorbereiding en actieve medewerking, het schrijven van een paper, tussentijdse toetsen, een presentatie, een verslag of een pleitoefening. Veelal omvatten werkcolleges een combinatie van deze vormen, waarbij in de mate van het mogelijke feedback aan de studenten wordt geboden; dat geldt ook in zekere mate voor de seminaries (met het accent op papers en presentaties).

Door actieve medewerking, presentaties en pleitoefeningen kan de student zijn toewijding tonen en zijn spreek- en luistervaardigheden gebruiken om zijn argumentatief, probleemoplossend en kritisch denken te demonstreren. Papers en verslagen lenen zich ertoe om na te gaan of de student de inhoud van een vakgebied beheerst, hij/zij problemen binnen het vakgebied op systematische wijze analytisch en synthetisch benadert, en hij/zij een juridische argumentatie kan opbouwen en hier helder schriftelijk over kan communiceren. Oefeningen met beoordeling gaan na of de student de vaardigheden verworven heeft om een juridisch probleem te analyseren, de juiste rechtsregels toe te passen en een juridisch-wetenschappelijk gefundeerde argumentatie op te bouwen.

Om specifiek te werken aan de vereiste juridische redeneertechnieken voor het oplossen van juridische cases, bestaat het **digitaal oefenplatform Jurimatic**. Het platform geeft grote studentenaantallen automatisch gegenereerde feedback op hun individuele antwoorden.

II.3.2. Masteropleiding

Voor het geheel van de opleiding is er in mindere of meerdere mate een combinatie van mondelinge en schriftelijke evaluatievormen, gecombineerd met diverse vormen van permanente evaluatie.

Schriftelijke examens

De **verplichte** opleidingsonderdelen en de **klemtoon**-opleidingsonderdelen doen in hoofdzaak een beroep op schriftelijke examinering. Hierbij wordt vooral gefocust op het toetsen van een grondige, geïntegreerde kennis van het Belgische, Europese en internationale recht van bepaalde

samenhangende basisrechtsdomeinen en de wisselwerking daartussen, evenals van een gespecialiseerde kennis van deze domeinen.

Voortbouwend op de complexiteit van juridische problematieken die aan de orde zijn in deze opleidingsonderdelen in de masteropleiding, komen op de examens ook oefeningen aan bod, die aansluiten bij complexe juridische en maatschappelijke vraagstukken en die veronderstellen dat studenten hun verworven kennis leren toepassen via een aangeleerde systematiek, of via een ontwikkelde argumentatief vermogen om aanvaardbare oplossingen aan te dragen en te legitimeren en zelf standpunten in te nemen. Via de oefeningen worden ten slotte ook de meer reflexieve competenties van de student getest.

Mondelinge examens

Voor de **keuzevakken** geldt als principe dat deze mondeling worden geëxamineerd.

Permanente evaluatie

Ook in de master wordt permanente evaluatie ingezet in functie van het vaardighedenonderwijs. Veelal omvatten **werkcolleges** een combinatie van verschillende vormen van permanente evaluatie: schriftelijke opdrachten, mondelinge presentaties of andere werkvormen of communicatievormen, waaronder werken in groep. In de mate dat de thema's en discussies ook complexe vraagstukken betreffen, wordt in de evaluatie ook waarde gehecht aan het vermogen van de student om met gespecialiseerde kennis, creativiteit en out-of-the-box benaderingen om te gaan. Ook het vermogen om te reflecteren en waarden te betrekken in een juridische argumentatie of discussie wordt gewaardeerd.

In de **seminaries** krijgen de studenten de opdracht om een werkstuk te maken over een juridisch thema, hetgeen de beheersing van schriftelijke en mondelinge rapporteringsvaardigheden toetst, en het vermogen om vakeigen bronnen te gebruiken.

Masterproef

In het onderzoeksvorstel (masterscriptie deel 1) en de masterthesis (masterscriptie deel 2) worden opnieuw de rapporteringsvaardigheden getoetst en het vermogen om vakeigen bronnen te gebruiken. Zo wordt ook geëvalueerd in welke mate studenten in staat zijn om zelfstandig en op een wetenschappelijk correcte manier rechtswetenschappelijke kennis, inzichten en vaardigheden in te zetten in het doorvoeren van een zelfstandig juridisch onderzoek van enige omvang en complexiteit. De student verdedigt de masterscriptie voor een jury met daarin de promotor en een tweede lezer ("corrector") die ook ZAP-lid is van de faculteit. Deze twee professoren staan samen in voor het cijfer.

Bijlage 1: Leerresultaten van de opleidingen

1. Bachelor in de rechten

A. Kennis en inzicht

OLR 1:

De student beschikt over een basiskennis en basisinzicht van het nationale, het Europese en het internationale recht. Hij is vertrouwd met de juridische terminologie, het theoretisch kader en de vakeigen bronnen van het publiek- en privaatrecht.

De student...

- 1.1 heeft een grondige kennis van en inzicht in de basisconcepten van het eigen vakdomein
- 1.2 kan met precisie vakgebonden juridische en/of andere vakdomein-gerelateerde terminologie en basisbegrippen gebruiken bij vakinhoudelijke discussies en vragen

OLR 2:

De student heeft inzicht in de wisselwerking tussen de Belgische, Europese en internationale rechtsorde.

De student...

- 2.1 kan de nationale regels uit het vakdomein situeren in hun Europese en internationale context
- 2.2 kan de positieve werking van een vakspecifieke regel relativeren doordat hij inzicht heeft in de regels die in andere rechtsstelsel gelden

OLR 3:

De student bezit een algemene basisvorming over de mens in de samenleving en heeft een basisinzicht in de historische en actuele socio-economische en politieke factoren die het recht beïnvloeden en de samenleving mee vormgeven. De student kan omgaan met het dynamische karakter van het recht en kan het recht in zijn maatschappelijke en historische context situeren.

De student...

- 3.1 heeft een inzicht in de ontwikkelingen die het vakdomein heeft doorgemaakt in historisch perspectief
- 3.2 heeft inzicht in de historische, economische en/of maatschappelijke achtergrond van de kernregels uit het eigen vakdomein en kan omgaan met de dynamische ontwikkeling van het recht

B. Analytische en probleemoplossende vaardigheden

OLR 4:

De student hanteert een systematische methode bij het oplossen van juridische casussen. Hij is in staat om zelfstandig een synthese en analyse te maken van de juridisch relevante feiten en de noodzakelijke rechtsregels in verband te brengen met deze feiten. Hij hanteert hierbij een logische en juridisch verantwoorde argumentatie.

De student...

- 4.1 begrijpt en analyseert juridische en/of andere vakdomein-gerelateerde teksten
- 4.2 selecteert juridisch relevante feiten uit empirisch feitencomplex
- 4.3 formuleert mogelijke rechtsvragen uit een empirisch feitencomplex
- 4.4 identificeert rechtsregels en rechtsproblemen uit concrete casussen
- 4.5 brengt rechtsregels in verband met een concrete juridische casus om tot een juridisch verantwoorde oplossing te komen
- 4.6 ontwikkelt een systematische aanpak bij het uitwerken van juridische en/of andere

vakdomein-gerelateerde oplossingen

4.7 beargumenteert op logische wijze een juridische redenering

4.8 kan juridische en/of andere vakdomein-gerelateerde casussen plaatsen binnen een historische, socio-economische en politieke context

4.9 kan standpunten m.b.t. ethische, normatieve of maatschappelijke vragen inventariseren, analyseren en synthetiseren en neemt hierover vervolgens een beredeneerd standpunt in

C. Wetenschappelijke vaardigheden

OLR 5:

De student kan zelfstandig rapporteren over een beknopt rechtswetenschappelijk onderzoek en past hierbij op correcte wijze de noodzakelijke juridisch-wetenschappelijke onderzoeksmethoden toe en kan het gekozen onderzoeksdesign beargumenteren. Hij verwijst steeds correct naar geraadpleegde juridische en rechtswetenschappelijke informatie. Hij is zich steeds bewust van het onderscheid tussen een juridisch-wetenschappelijke en een juridisch-positiegebonden benadering.

De student...

5.1 kan de onderzoeksmethoden binnen de rechtswetenschappen beschrijven

5.2 selecteert de passende rechtswetenschappelijke onderzoeksmethode en kan deze toepassen op een voorliggende onderzoeksvraag

5.3 beargumenteert en verdedigt het gekozen onderzoeksdesign

5.4 geeft een methodologisch verantwoord overzicht van een juridisch probleem

5.5 levert een korte rechtswetenschappelijke bijdrage met een beschrijvende of eenvoudig normatieve vraagstelling

5.6 kan opgespoorde informatie op een wetenschappelijke wijze verwerken

5.7 kan een kritisch onderzoekende houding aannemen dankzij zijn analytisch en synthetisch vermogen

5.8 is zich bewust van het onderscheid tussen een juridisch-wetenschappelijke benadering van een rechtsvraag en een juridisch-positiegebonden benadering

D. Communicatievaardigheden

OLR 6:

De student kan helder en correct schriftelijk en mondeling communiceren in het academisch Nederlands en gebruikt hierbij steeds een correct taalregister. Hij kan communiceren met vakgenoten en niet-vakgenoten.

De student...

6.1 beheerst schriftelijk en mondeling het academisch Nederlands

6.2 communiceert schriftelijk met vakgenoten aan de hand van diverse teksttypes waaronder de zakelijke brief, conclusies of juridisch advies, annotatie, synthesesnota, contract of regelgeving...

6.3 communiceert schriftelijk met niet-vakgenoten aan de hand van diverse teksttypes waaronder brief, e-mail, juridisch advies, synthesesnota...

6.4 communiceert mondeling met (niet)-vakgenoten en kan waar nodig, gebruik maken van audiovisuele middelen

6.5 rapporteert op gestructureerde wijze (opbouw en argumentatie) onder de vorm van een (juridisch-)wetenschappelijke tekst

6.6 kan met anderen samenwerken om een opdracht binnen een voorgeschreven termijn te voltooien

OLR 7:

De student kan eenvoudig zakelijk communiceren in het Nederlands, Frans en/of Engels en kan hierbij de correcte juridische en andere vakdomein-gerelateerde terminologie hanteren.

De student...

- 7.1 begrijpt de basisterminologie van de kernwoorden uit het vakdomein in het Frans en/of Engels
- 7.2 verwoordt juridische en/of andere vakdomein-gerelateerde begrippen en ideeën op een correcte en gestructureerde manier

OLR 8:

De student kan een gefundeerde en beargumenteerde positie innemen in een maatschappelijk, juridisch debat.

De student...

- 8.1 kan anderen overtuigen door helder en gefundeerd te communiceren
- 8.2 neemt een (juridisch-)wetenschappelijk onderbouwd maatschappelijk standpunt in en communiceert dit schriftelijk op basis van een essay of kritische tekst

E. Informatievaardigheden**OLR 9:**

De student kan juridische, rechtswetenschappelijke en algemeen vormende informatie verzamelen en kritisch verwerken.

De student...

- 9.1 gebruikt moderne informatietechnologieën en is bewust van de snelle veranderingen op het vlak van informatietechnologieën
- 9.2 ontwikkelt een efficiënte methode om relevante informatie uit juridische en/of andere vakdomein-gerelateerde (digitale) bibliotheken en databanken te verzamelen
- 9.3 beoordeelt de zoekresultaten op wetenschappelijke kwaliteit en relevantie
- 9.4 verwijst op correcte juridische of op andere vakdomein-gerelateerde wijze naar informatiebronnen en het werk en ideeën van anderen
- 9.5 is in staat om rechtsbronnen (wetgeving, rechtspraak en rechtsleer) op te zoeken, te begrijpen en te verwerken bij het beantwoorden van vakinhoudelijke vragen
- 9.6 kan de wetgeving betreffende het vakdomein opzoeken en verwerken
- 9.7 kan, door het lezen van rechtswetenschappelijke en/of andere domeinspecifieke literatuur, zijn kennis over het vak optimaliseren

F. Leervaardigheden**OLR 10:**

De student kan zelfstandig voor hem nieuwe kennis en vaardigheden verwerven, verwerken en assimileren.

De student...

- 10.1 gaat constructief om met feedback en evaluatie en houdt hiermee rekening in het leerproces
- 10.2 is zich bewust van de dynamische ontwikkeling van het recht

2. Master in de rechten

A. Kennis en inzicht

OLR 1:

De student bezit naast een basiskennis van het recht, ook een grondige, geïntegreerde kennis van het nationale, Europese en internationale recht van bepaalde samenhangende basisrechtsdomeinen (in onze instelling gedefinieerd als privaatrecht, publiekrecht, strafrecht, sociaalrecht, economisch recht, fiscaal recht, internationaal- en Europees recht) en heeft een duidelijk inzicht in de wisselwerking van deze drie rechtsordes, waarbij de kennis van het positieve recht samengaat met inzicht in grondslagen en beginselen van het recht.

De student ...

- 1.1 kan de huidige stand met betrekking tot een juridische kwestie, zowel bondig als diepgaand, accuraat beschrijven
- 1.2 kan de juridische aspecten van een maatschappelijk probleem identificeren
- 1.3 kan een juridisch probleem analyseren en beoordelen en hierover een onderbouwde stelling of oplossing formuleren
- 1.4 kan een maatschappelijk probleem analyseren en beoordelen en hierover een onderbouwde stelling of oplossing formuleren
- 1.5 kan de in de respectieve (nationale, Europese, internationale) rechtsordes verworven kennis en inzichten integreren tegen de achtergrond van de meergelaagdheid van het recht

OLR 2:

De student bezit zowel gespecialiseerde (ten aanzien van basiskennis verbredende en verdiepende) kennis en inzicht in een aantal samenhangende basisrechtsdomeinen (in onze instelling gedefinieerd als privaatrecht, publiekrecht, strafrecht, sociaalrecht, economisch recht, fiscaal recht, internationaal- en Europees recht) alsook diepgaande kennis in transversale rechtsdomeinen die uitdrukking geven aan de samenhang en/of wisselwerking tussen de verschillende basisrechtsgebieden dan wel aan vernieuwing en dynamiek in het recht.

De student ...

- 2.1 kan kennis en inzicht aanwenden op gespecialiseerd en gedetailleerd niveau bij vakinhoudelijke discussies en vragen
- 2.2 kan kritisch positie innemen ten aanzien van maatschappelijke en/of juridische vernieuwing in transversale rechtsdomeinen en zich positioneren ten aanzien van out-of-the-box redeneringen of oplossingen in het recht
- 2.3 kan de wisselwerking tussen verschillende samenhangende basisrechtsdomeinen duiden en operationaliseren

OLR 3:

De student kan juridische argumenten en redeneringen kaderen in een maatschappelijke, historische en/of waardegeoriënteerde context, dankzij een kritische en reflexieve grondhouding ten aanzien van recht, mens en maatschappij.

De student ...

- 3.1 kan de wisselwerking tussen recht, mens maatschappij en de daarmee verband houdende normen en waarden, identificeren en operationaliseren in een juridische context

- 3.2 kan de dynamiek van het recht aan de hand de historische ontwikkeling van dat recht, identificeren en operationaliseren in een juridische context
- 3.3 kan een aan mens en maatschappij gerelateerd referentiekader ontwikkelen en er kritisch afstand van nemen

B. Algemeen-juridische vaardigheden

OLR 4:

De student hanteert een systematische methode in zijn benadering van complexe juridische en maatschappelijke vraagstukken. Hij is in staat om zelfstandig een juridische analyse en synthese te maken van problemen met het oog op de beantwoording van vragen met een juridisch of maatschappelijk karakter. De student beschikt over het methodologische en argumentatieve vermogen om aanvaardbare oplossingen aan te dragen en te legitimeren en is in staat om op kritische wijze verklarende, evaluatieve en probleemoplossende standpunten in te nemen.

De student...

- 4.1 kan zijn/haar analytisch vermogen aanwenden om complexe juridische of maatschappelijke vraagstukken te verklaren, te evalueren of op te lossen.
- 4.2 kan zijn/haar synthetisch vermogen aanwenden om complexe juridische of maatschappelijke vraagstukken te verklaren, te evalueren of op te lossen
- 4.3 kan een afweging en een beargumenteerde keuze maken tussen verschillende juridische mogelijkheden
- 4.4 kan creatieve of nieuwe juridische verklaringen of oplossingen aanreiken
- 4.5 kan een eigen juridisch verantwoorde stelling formuleren over een juridisch of maatschappelijk probleem
- 4.6 kan juridische kennis, inzicht en vaardigheden omzetten in voor de juridische beroepsbeoefening relevante output

C. Wetenschappelijk-juridische vaardigheden

OLR 5:

De student kan een of meerdere domeinen van het recht zelfstandig op een wetenschappelijk correcte manier benaderen en kan rechtswetenschappelijke kennis, inzichten en vaardigheden inzetten in het doorvoeren van een zelfstandig juridisch onderzoek van enige omvang en complexiteit.

De student ...

- 5.1 kan de onderzoeksmethoden binnen de rechtswetenschappen duiden
- 5.2 kan de verhoudingen tussen de juridisch-wetenschappelijke onderzoeksmethoden en de onderzoeksmethoden van de hulpwetenschappen van het recht duiden
- 5.3 kan onderzoeksresultaten van niet-juridische hulpwetenschappen naar waarde schatten en integreren in het eigen onderzoek en aldus op verantwoorde wijze omgaan met interdisciplinariteit in juridisch onderzoek
- 5.4 kan zelfstandig een rechtswetenschappelijk onderzoek voorbereiden
- 5.5 kan correct een juridische probleemstelling en de hieruit voortvloeiende onderzoeksvragen formuleren
- 5.6 kan de passende rechtswetenschappelijke onderzoeksmethodes selecteren en toepassen op een voorliggende onderzoeksvraag

- 5.7 kan het gekozen onderzoeksdesign juridisch-wetenschappelijk verantwoorden
- 5.8 kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze nieuwe juridische kennis genereren

D. Communicatievaardigheden

OLR 6:

De student kan zowel voor leken als voor juristen heldere teksten opstellen en uiteenzettingen brengen.

De student ...

- 6.1 beheerst schriftelijk en mondeling het academisch Nederlands
- 6.2 kan op gestructureerde (opbouw en argumentatie) wijze een juridisch-wetenschappelijke tekst opstellen over een complexe juridische materie
- 6.3 kan een uitgebreid geschreven werkstuk op bevattelijke wijze voorstellen voor (niet-) vakgenoten desgevallend gebruikmakend van moderne audiovisuele middelen
- 6.4 kan schriftelijk communiceren met (niet-)vakgenoten aan de hand van diverse teksttypes
- 6.5 kan een complex juridisch werkstuk mondeling toelichten en verdedigen
- 6.6 kan in teamverband werken
- 6.7 kan een zakelijke communicatie (mondeling en schriftelijk) voeren in het Engels en in het Frans

E. Informatieve vaardigheden

OLR 7:

De student is een ervaren gebruiker van de vakeigen bronnen.

De student ...

- 7.1 kan gebruik maken van moderne zoektechnologieën
- 7.2 kan op omvattende en doelgerichte wijze informatie verzamelen uit Belgische juridische (digitale) bibliotheken en databanken
- 7.3 kan op omvattende en doelgerichte wijze informatie verzamelen uit internationale of buitenlandse juridische (digitale) bibliotheken en databanken
- 7.4 kan de juridische en wetenschappelijke waarde bepalen van geraadpleegde bronnen en informatie
- 7.5 kan een methodologisch verantwoord bronnenoverzicht geven van een juridisch probleemveld

F. Leervaardigheden

OLR 8:

De student is in staat zich in nieuwe rechtsdomeinen in te werken en in de eigen rechtsdomeinen bij te scholen.

De student ...

- 8.1 kan zijn eigen kennis naar waarde schatten
- 8.2 kan zijn eigen kennis d.m.v. zelfstudie en bijscholing actualiseren, verbreden of verdiepen